

Prof. dr Snežana SOKOVIĆ
Pravni fakultet
Univerziteta u Kragujevcu

Pregledni članak
UDK: 341.231.14:343.121;342.721:343.121;
342.726:343.261-052
Primljeno: 15. avgust 2015. god.

STANDARDI STRUČNOSTI U RADU SA OSUĐENIM LICIMA: SPREČAVANJE TORTURE U IZVRŠENJU KRIVIČNIH SANKCIJA¹

Apsolutna zabrana torture, mučenja, nehumanog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja predstavlja bazično načelo poštovanja ljudskih prava, ali je neophodno o sprečavanju torture govoriti i u kontekstu standarda stručne osposobljenosti lica koja rade sa osuđenim licima. Nije sporno da je javna i legalizovana tortura danas istorijska kategorija, ali nije nikakva tajna ni činjenica da tortura opstaje. Savremena tortura jeste posao tajnih policija, praksa policijskih i pomoćnih aparata, ponekad i praksa uposlenih u penitensijarnim ustanovama i deo postupanja zdravstvenog i drugog osoblja u psihijatrijskim zavodima. Rezultat torture su lažni iskazi, neistinite optužbe nevinih ljudi, ali i obesmišljavanje svrhe izricanja i izvršenja krivičnih sankcija. Savremena tortura razara institucije i ozbiljno i trajno dehumanizuje ne samo one nad kojima se primenjuje, nego i one koji je primenjuju, teško se dokazuje, a njene posledice su trajne i nesagledive. U radu se ukazuje na najznačajnije opšte prihvaćene međunarodne standarde zabrane tor-

1 Rad je nastao u okviru naučno-istraživačkog projekta „Razvoj metodologije evidentiranja kriminaliteta kao osnova efikasnih mera za njegovo suzbijanje i prevenciju” Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu (ev. broj 179044), koji finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

ture, mučenja, nehumanog postupanja i kažnjavanja u postupku izvršenja kazne lišenja slobode i značaj ovih standarda i sa aspekta podizanja nivoa stručne osposobljenosti uposlenih u oblasti izvršenja zavodskih krivičnih sankcija. Evidentno je da uspostavljanje i održavanje funkcionalnog i efikasnog sistema sprečavanja torture nije samo opšta potreba i načelo savremenih krivičnopravnih sistema, nego i osnovni standard u svakodnevnom radu sa osuđenim licima, zadatak koji se ne može jednokratno obaviti, nego proces koji zahteva stalno kritičko praćenje stvarnog života predviđenih normativnih rešenja.

Ključne reči: izvršenje kazne zatvora, tortura, standardi, penitensijarne ustanove, zavodske krivične sankcije.

1. Uvod

Savremeno civilizovana društva zasnivaju se na ideji da sva ljudska bića zavređuju poštovanje, zbog čega zabrana mučenja, nehumanih i ponižavajućih postupanja i kažnjavanja predstavlja bazično načelo poštovanja ljudskih prava. Budući da u suštini određuje minimum dostojnog ljudskog življenja, ova zabrana ima univerzalan karakter. I dok mnoga druga prava trpe izuzetke, zabrana mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja jeste potpuna i bezuslovna.² Bez obzira na konkretne okolnosti i na ponašanje žrtve, nije dozvoljeno nikakvo ograničavanje, ni opšte ni specijalno, niti stavljanje van snage ove zabrane.

2. Tortura nekad i danas

Uspostavljanju standarda apsolutne zabrane torture prethodio je dug put. Naime, tortura postoji od pamtiveka. Tesno je povezana sa procesima centralizacije države i sa jačanjem političkih institucija, tako da se sve države još od perioda robovlasništva oslanjaju na primenu torture. U srednjem veku mučenje postaje opšta praksa. „Sveta inkvizicija” koristi torturu za proganjanje jeretika i veštica od početka trinaestog veka i zvanično je ukida tek šest vekova kasnije, početkom devetnaestog veka. Mučenje je redovno prethodilo i javnim egzekucijama. Kazne, osim fizičkog mučenja, najčešće sadrže i javnu moralnu degradaciju i ponižavanje. Feudalizam legalizuje torturu, tako da mučenje radi

2 Evropska konvencija o ljudskim pravima, pored zabrane mučenja, apsolutni karakter daje još i pravu na život, zabrani ropstva i ropskog položaja, zabrani retroaktivnog važenja krivičnog zakonodavstva i poštovanju načela ne bis in idem.

dobijanja priznanja ili iskaza postaje redovan deo sudske procedure.³ Ova vremena svedoče i o neverovatnoj ljudskoj inventivnosti (i izopačenosti⁴) u pogledu smišljanja načina⁵ i instrumenata mučenja. Krajem osamnaestog veka jačaju humanistička stremljenja, učvršćuje se princip zakonitosti, dolazi do reorganizacije sistema kažnjavanja, novi zakonici i formalno ukidaju praksu mučenja. Kažnjavanje gubi svoj neposredni fizički karakter.

No, zvanično formalno-pravno ukidanje torture nije značilo i stvarni prestanak njene upotrebe. Praksa mučenja ne nestaje. Tortura izvesno odlazi sa javne scene, ali opstaje i dalje se razvija i široko primenjuje kao tajno oružje državne kontrole. Na žalost, tako je i dvadeseti vek, dočekan sa velikim optimizmom i verom da nosi bolji i civilizovaniji život za sve, ostao je obeležen, uprkos nesumnjivim naučnim i tehnološkim dostignućima, i vraćanjem na surovost, ponižavanje, nečoveštvo i neslobodu.

3. Relevantni međunarodni standardi zabrane torture

Pitanje definisanja i zaštite ljudskih prava, uopšte i u posebno delikatnim situacijama kakva jeste položaj lica lišenih slobode, postalo je posebno aktuelno posle drugog svetskog rata. Iskustva nacionalsocijalizma pokazala su da je zaštita ovih prava na nacionalnom nivou potpuno neadekvatna, zbog čega se u ovom periodu intenzivno radi na razvoju pravnih doktrina, dokumenata i institucija usmerenih na zaštitu ljudskih prava na međunarodnom nivou. Prvi korak u tom pravcu bilo je donošenje Univerzalne deklaracije UN o ljudskim pravima iz 1948. godine, nakon čega je sledila serija dokumenata, kako opšteg karaktera, tako i onih kontinentalno ili regionalno specifičnih. Institucije za zaštitu ljudskih prava su opravdale svoje postojanje i neke od njih vremenom razvile određeni stepen autonomije u odnosu na nacionalni nivo svojih osnivača, garantujući ostvarenje individualnih prava na nadnacionalnom nivou. Upravo je sudbina lica lišenih slobode za vreme drugog svetskog rata bila jedan od glavnih razloga za uverenje da se definisanje i ostvarivanje osnovnih ljudskih prava ne može ostaviti bez nadnacionalne supervizije.⁶

3 Vidi: J. Langbein, *Die Carolina*; *Die Carolina*, hrsg. F. C. Schroeder; Darmstadt, 1986. str. 248, 252; R. Wrede, *Die Koerperstrafen, von der Uhrzeit bis zum 20. Jahrhundert*, Wiesbaden, 2003 (nachdruck von 1908), str. 346.

4 Izraz "tortura" potiče od latinske reči "torqueo" koja znači obrtati, uvrutati, iskriviti, savijati, kinjiti. M. Divković: *Latinskohrvatski rečnik*, Zagreb, 1900, str. 1075.

5 Iz tog perioda potiče i ideja, aktuelna i danas, o "pet stupnjeva torture": prvi, tortura pretnjom primene torture, drugi, tortura dovođenjem na mesto mučenja, treći, tortura pripremanjem, vezivanjem, za mučenje, četvrti, tortura postavljanjem na spravu za mučenje, i peti samo mučenje, odnosno pokretanje sprave za mučenje.

6 Predstavke pojedinaca lišenih slobode po bilo kom osnovu predstavljaju većinu slučajeva razmatranih pred Evropskom komisijom za ljudska prava i UN Komitetom za ljudska prava, J.

Proces uključivanja naše zemlje u tokove evropske integracije, kao i mogućnost da sumnje u pogledu slučajeva torture u domaćoj praksi⁷ dobiju epilog izvan okvira nacionalnog pravnog sistema⁸ čini potrebu poznavanja relevantnih međunarodnih pravnih standarda u pogledu postupanja sa licima lišenim slobode po bilo kom osnovu izuzetno aktuelnom.

Posebno treba naglasiti da u domaćim uslovima sistemski problemi izvršenja krivičnih sankcija u smislu dugotrajnog nedostatka celovite strategije potrebne reforme, višegodišnje neinvestiranje, neefikasno zakonodavstvo sa hroničnim kašnjenjem podzakonskih akata, problem (ne)integrisanost ovog sistema u ukupan pravni sistem, višegodišnja preopterećenost zatvorskih kapaciteta, neadekvatni profili stručnosti i loš položaj uposlenih, za posledicu imaju nepovoljno stanje u ovoj oblasti i u pogledu ispunjavanja međunarodnih standarda.⁹ Usled prenaseljenosti zatvora i istovremeno loše infrastrukture i kapaciteta, kao i skromnih mogućnosti za sprovođenje programa prevaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja, uslovi u kojima borave osuđena lica često nisu u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima i standardima ljudskih prava i potencijalno mogu predstavljati problem sa karakteristikama nehumanog ili ponižavajućeg postupanja.¹⁰

Fawcett: Applications to the European Convention on Human Rights, in Maguire, Vagg, Morgan: Accountability and Prisons: Opening up a Closed World, London, 1986, str. 63; navedeno prema S. Livingstone, T. Owen: Prison Law, Text & Materials, Oxford, 1995. str. 76.

7. Nevladine organizacije u svojim izveštajima povremeno ukazuju na postojanje slučajeva torture u SCG i reaguju podnošenjem krivičnih prijava i tužbi za naknadu štete, najčešće bez očekivanog sudskog epiloga tako izražene sumnje. Vidi: Godišnji izveštaji Beogradskog centra za ljudska prava, 1998-2003; JUKOM, Izveštaj o torturi, avgust 2003.
8. Habimi and others v. Serbia (2014), ECHR, 1907/08; Hajnal v. Serbia (2012), ECHR, 3693/06; Milanovic v. Serbia, (2012), ECHR, 44614/07; Ristić v. Yugoslavia, CAT/C/26/D/113/1998; Nikolić and Nikolić v. Serbia and Montenegro, CAT/C/35/D7174/2000; Dimitrov v. Serbia nad Montenegro, CAT/C/34/D/171/2000; Dimitrijević v. Serbia and Montenegro, CAT/C/33/D/207/2002; Ljudska prava u Srbiji, Pravo, praksa i međunarodni standardi ljudskih prava, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2015; Amnesty International "s concerns and Serbia and Montenegro" s commitments to the Council of Europe, January/June 2005. Vidi: Fond za humanitarno pravo, Edicija: Dokumenta, Beograd, 2004, Ljudska prava i kolektivni identitet, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2005, str. 152, 153.
9. Drugi periodičan izveštaj R Srbije o primeni Konvencije protiv torture i drugih nehumanih postupanja i kažnjavanja, Beograd, 2013; http://www.ljudskaprava.gov.rs/images/pdf/CAT2_INTEGRALNOO.pdf; pristup: oktobar, 2015.
10. Vidi: M. Jelić, g. Lukić-Samardžija, Lj. Palibrk, I. Kuzmanović: Zatvori u Srbiji, jul-oktobar 2010, praćenje reforme zatvorskog sistema u Srbiji, Helsinški odbor za ljudska prava, Beograd, 2011; M. Jelić, M. Kiurski, N. Novaković, M. Obradović, Kako do evropskih standarda, zatvori u Srbiji 2002-2003, Beograd, 2003., M. Jelić, I. Kuzmanović, N. Novaković, M. Obradović: Zatvori u Srbiji, april 2004- april 2005, Beograd, 2004.; M. Jelić, I. Kuzmanović, G. Lukić-Samardžija, N. Novaković, M. Obradović, Zatvori u Srbiji, april 2004-april 2005, Beograd, 2005.

U sledećem izlaganju biće ukratko ukazano na najvažnije pravne dokumente međunarodnog karaktera koji su od značaja i za razvoj i unapređivanje domaćeg zakonodavstva i domaće prakse u oblasti izvršenja kazne zatvora.

3.1. UN Standardna minimalna pravila za postupanje sa zatvorenima

Inicijalni korak u donošenju minimalnih pravila za postupanje sa zatvorenima predstavlja „Skup minimalnih pravila za postupanje sa zatvorenima” usvojen još od Društva naroda 1934. godine. Dalji pomak u humanizaciji odnosa prema zatvorenima i savremeni bazični dokument u ovoj oblasti predstavljaju Standardna minimalna pravila za postupanje sa zatvorenima usvojena u Ženevi 1955. godine. Svrha pravila sadržanih u ovom dokumentu nije bila da propišu uzorni sistem izvršenja kazne zatvora, nego da, inspirisana opšte prihvaćenim pretpostavkama savremenih penoloških sistema, postave principe i pravila dobre organizacije izvršenja kazne zatvora i prakse u postupanju sa zatvorenima. Velika raznovrsnost pravnih, socijalnih, ekonomskih i geografskih uslova savremenog sveta čini da u uslovima organizacije izvršenja kazne zatvora postoje velike razlike, koje u vremenu neprekidnih i intenzivnih transnacionalnih komunikacija često dovode u pitanje bazične postulate koncepta ljudskih prava i sloboda i opšte pravne sigurnosti. Sa namerom da pre svega posluže kao podsticaj stalnom naporu usmerenom na poboljšanje uslova izdržavanja kazne zatvora, imajući u vidu mnoge praktične teškoće, ova pravila predstavljaju, kako i sam naziv kaže, samo minimalne uslove prihvaćene od strane UN. Kao minimalni standard u ovoj oblasti ona nikako ne isključuju dalje razvijanje penitencijarne prakse i podizanje nivoa osnovnih standarda.

Prvi deo Standardnih minimalnih pravila sadrži odredbe koje se odnose na opštu administraciju kaznenih zavoda i primenjuje se na sve kategorije zatvorenika koji su lišeni slobode po krivičnom ili građanskom pravu, okrivljene ili osuđene, uključujući i zatvorenike prema kojima je primenjena neka mera bezbednosti ili vaspitna mera određena sudskom odlukom. Ovaj deo reguliše osnovna pitanja kategorizacije osuđenika, vođenja registara, uslova koje treba da ispune prostorije zavoda, zatim pitanja lične higijene, odela i posteljine, ishrane, telesnog vežbanja i zdravstvene zaštite zatvorenika, osnovne principe disciplinskog kažnjavanja, primene sredstava prinude, obaveštavanja i komunikacije osuđenika sa spoljnim svetom i njihovog prava na žalbu. Takođe su regulisana i pitanja uslova za verski život osuđenika, korišćenje biblioteke, procedura predaje na čuvanje stvari koje pripadaju zatvorenima, obaveštavanja u slučaju smrti, bolesti ili

premeštaja, zatim prevoz osuđenika kao i osnovna pitanja koje se tiču osoblja kazneno-popravnih zavoda i inspekcije i nadzora nad radom zavoda.

Drugi deo minimalnih standardnih pravila sadrži posebna pravila koja se primenjuju na osuđenike (rukovodni principi, postupanje, klasifikacija i individualizacija, povlastice, rad, nastava i vreme dokolice, društveni odnosi i postpenalna pomoć), posebna pravila koja se tiču duševno bolesnih i duševno nenormalnih zatvorenika, zatim uhapšenih ili pritvorenih lica, kao i lica osuđenih na civilni ili dužnički zatvor.

Mada ovim pravilima nije svrha da odrede organizaciju zavoda za mlade prestupnike, koji po pravilu i ne bi trebalo da budu osuđeni na kaznu zatvora, prvi deo pravila se u opštim crtama smatra prihvatljivim i za ove zavode.

3.2. Evropska konvencija o ljudskim pravima

Evropska konvencija o ljudskim pravima je potpisana od strane država članica Saveta Evrope 1950. u Rimu, a stupila na snagu 1953. godine. Posle pada komunizma u istočnoj Evropi veliki broj evropskih država se priključio SE, tako da ovo telo danas broji 47 članica, a sve članice SE su i potpisnice Evropske konvencije o ljudskim pravima¹¹. Kasnije je uz ovu Konvenciju usvojeno još 11 protokola.¹² Suštinska obeležja Konvencije, značajna i za položaj lica lišenih slobode, jesu da Konvencija uvodi do sada najpotpuniji sistem zaštite ljudskih prava oličen u Evropskom sudu za ljudska prava. Zaštita prava i sloboda podrazumeva obavezu države da pojedinačna prava normirana Konvencijom uključi u nacionalne popise i obezbedi njihovu zaštitu u nacionalnim okvirima. Drugi aspekt zaštite odnosi se na priznavanje nadležnosti Evropskog suda za ljudska prava, pri čemu je posebno značajno to da Konvencija i građanima pojedincima dozvoljava aktivnu legitimaciju pred sudom, čime se mogućnost obraćanja sudu, do tada rezervisanu isključivo za države, proširuje i na pojedince. Mogućnost podnošenja individualnih predstavi Sudu za ljudska prava povodom povrede prava garantovanih Konvencijom koje su učinjene od strane države ugovornice uslovljena je prethodnom upotrebom svih raspoloživih sredstava zaštite pred nacionalnim sudovima i rokom od šest meseci od dana donošenja poslednje pravnosnažne odluke u tom smislu.¹³

Ratifikacijom ove konvencije, relativno razvijen sistem normativne zaštite prava u Srbiji dobija i značajnu proceduralnu stranu. Odluka Evropskog

11 Srbija je kao pravna naslednica SCG primljena u SE 2003. godine.

12 Vidi: V. Todorović, *Ljudske slobode i prava*, knjiga IV, tom I, Beograd, 2002, str. 65.

13 Vidi: P. van Dijk, G. J. H. Hoof, *Teorija i praksa Evropske konvencije o ljudskim pravima*, Sarajevo, 2001; B. Emmerson, A. Ashworth, *Human Rights and Criminal Justice*, London, 2001.

suda povodom pojedinačne predstavke je obavezujuća za državu potpisnicu. Prihvatanje obavezne nadležnosti Suda znači mnogo više od formalnog čina ratifikacije. Država je u obavezi da predvidi zaštitu određenog prava i slobode i da adekvatno primeni to pravo obzirom na okolnosti pojedinačnog slučaja. Eventualno konstatovanje od strane Suda da postoji povreda pojedinačnog prava garantovanog Konvencijom znači za žalioca i mogućnost naknade štete, a taj teret po pravilu pada na državu potpisnicu Konvencije.

Od značaja za penološku problematiku jeste da, između ostalih, Evropska konvencija (čl. 3.) garantuje i slobodu od torture i drugih nehumanih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja. Obzirom na opšte prihvaćeni koncept svrhe kažnjavanja koja se sastoji u prevenciji novih krivičnih dela i socijalnoj reintegraciji nakon izvršene kazne zatvora, sasvim je izvesno da se ispunjenje takvog cilja ne može očekivati u uslovima nehumanog i degradirajućeg postupanja prema osobama lišenim slobode. Fizička i mentalna patnja vode ka pasivnosti, otporu i gubitku kritičkog odnosa prema sopstvenom ponašanju, pa takvi uslovi izdržavanja kazne zatvora predstavljaju kršenje proklamovane svrhe kažnjavanja i sami po sebi čak i generišu nova krivična dela, umesto da ih preveniraju. Nepoštovanje zabrane torture, mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja najčešće se događa upravo u vezi sa osobama lišenim slobode, prema licima u pritvoru ili na izdržavanju kazne zatvora.

Dosadašnja sudska praksa primene Konvencije¹⁴ se bavila nizom spornih pitanja u vezi primene ovog člana, čime su uobličeni određeni standardi u tumačenju i primeni ovih odredbi.¹⁵

Evropski sud za ljudska prava smatra da razlika između pojma tortura i pojmova nehumano i ponižavajuće postupanje predstavlja pre svega razliku u stepenu surovosti, jer bitno obeležje i pojma tortura i pojma nečovečnog postupanja i kažnjavanja jeste da predstavljaju promišljen nehuman postupak koji izaziva veoma ozbiljnu i tešku patnju¹⁶. Ponižavajuće postupanje podrazumeva zlostavljanje usmereno na izazivanje osećanja straha, patnje i podređenosti koje mogu da unize žrtvu i slome njen fizički ili moralni otpor (na primer grubo

14 Za definisanje stavova sudske prakse značajniji su sledeći sporovi vođeni pred Evropskim sudom za ljudska prava: Aksoy v. Turkey, (1996), ECHR, 21987/93; Ireland v. UK (1978), ECHR, 5310/71, Soering v. UK (1989) ECHR, 14038/88; Tyrer v. UK (1978) ECHR 5856/72. Tyrer v. UK (1978) ECHR 5856/72; Ireland v, United Kingdom, (1978), ECHR, 5310/71; Eslin, Bader, Raspe v. Federal Republic of Germany, (978), ECHR, 75787/76; Mueller and others v. Switzerland, (1988), ECHR, 10737/84; Ribitsch v. Austria, (1995), ECHR, 18896/91; Weeks v. United Kingdom, ECHR, 97/87/82; P. van Dijk, G. J. H. van Hoof: op. cit. 288 i dalje.

15 Vidi: M. Paunović, Jurisprudencija Evropskog suda za ljudska prava, Beograd, 1993, str. 55.

16 Greek case (1969), ECHR, 3321/67; Ireland v. UK (1978), ECHR, 5310/71;

vredanje pred drugima i prisiljavanje na delovanje protivno svojoj volji i savesti)¹⁷. Sva tri pojma temelje se primarno na činjenju, odnosno na neprihvatljivom postupanju zatvorskih vlasti. Pod određenim okolnostima i propuštanje zatvorske uprave da realno proceni uticaj određene mere ili određenih uslova na ličnost osobe lišene slobode može da predstavlja mučenje, nečovečno ili ponižavajuće postupanje.¹⁸ Naime, lice lišeno slobode ne treba da zbog načina sprovođenja kaznene mere bude podvrgnuto mukama ili patnji intenziteta koji prekoračuje neizbežan nivo teškoća koje podrazumeva samo lišenje slobode, pri čemu se zdravstveno stanje, pol, starost i fizička invalidnost posebno moraju uzimati u obzir shodno čl. 3. Konvencije.¹⁹ Praksa Evropskog suda ne ostavlja sumnju u pogledu pitanja da li se čl. 3. Konvencije odnosi samo na fizičke patnje, odnosno da li se zabrana odnosi kako na izazivanje fizičkih, tako i na izazivanje mentalnih patnji. Izazivanje mentalne patnje stvaranjem stanja teskobe i stresa sredstvima koja nisu fizički, telesni napad takođe predstavlja kršenje čl. 3. Konvencije, a čak ni sam pojam torture ne podrazumeva obavezno „fizički akt ili stanje”.²⁰

Strazburška sudska praksa ne osporava nacionalnim sudovima širok prostor procene u odnosu na sistem sankcija i zauzima stav da Konvencija ne opravdava otvaranje pitanja trajanja kazne koju je izrekao nadležan sud, kao i da doživotni zatvor sam po sebi ne predstavlja povredu čl. 3. Konvencije.²¹

Boravak osuđenika u samici jeste u principu nepoželjan, ali se mora ceniti obzirom na konkretne uslove. Uopšte, disciplinske mere se ne smatraju nečovečnim postupanjem ukoliko su u izvršenje takve mere ugrađeni odgovarajući međunarodni standardi. Disciplinska mera se pretvara u nehuman tretman ako nije adekvatna stanju osobe lišene slobode (na primer, za disciplinsku meru upućivanja u samicu samo devet dana pre isteka kazne izrečenu osobi za koju je poznato da ima suicidalne namere, osnovano se moglo pretpostaviti da negativno utiče na osuđenika, tj. da može dovesti do suicida).²²

Izuzetno opasno ponašanje zatvorenika, sposobnost manipulisanja situacijom i podsticanje drugih zatvorenika na nedisciplinu, sigurnost podnosio-

17 Tyrer v. UK (1978) ECHR 5856/72, vidi: P. van Dijk, G. J. H. Hoof, op. cit., str. 290.

18 Evropski sud za ljudska prava ističe i to da su ovi standardi podložni menjanju: „... izvesni akti koji su u prošlosti kvalifikovani kao „nečovečni ili ponižavajući postupak” nasuprot „torturi” mogu se u budućnosti kvalifikovati drugačije... U oblasti zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda postavljaju se sve viši standardi što, neminovno zahteva veću čvrstinu i odlučnost u proceni kršenja osnovnih vrednosti demokratskog društva.” Selmouni v. France (1999) ECHR 25803/94;

19 Ireland v. UK (1978), ECHR, 5310/71, Mouisel v. France (2002) ECHR 67263/01.

20 East Africans Asians (British protected persons) v. United Kingdom, (1978), ECHR, 4715/71.

21 X v. United Kingdom, (1981), ECHR, 7215/75.

22 Keenan v. United Kingdom, (82001) ECHR, 3394/96.

ca predstavke, korišćenje vatrenog oružja prilikom hapšenja, opravdavaju primenu pojačanih mera sigurnosti unutar i izvan zatvora. U pogledu stepena izolacije nesporno je da apsolutna čulna izolacija praćena potpunom socijalnom izolacijom predstavlja nehuman tretman koji nikakvi zahtevi bezbednosti ne mogu opravdati. Štetni efekti pojačanih mera sigurnosti dokazuju se medicinskom dokumentacijom, koji treba da pokaže da postoji direktna veza između zatvorskih uslova i stanja mentalnog i fizičkog zdravlja osuđenika, kao i da su sami uslovi bili takvi da su mogli da unište ličnost i izazovu ozbiljnu mentalnu i fizičku patnju podnosioca predstavke. Odsustvo odgovarajuće medicinske nege za vreme trajanja kazne zatvora može da predstavlja kršenje čl. 3. Konvencije, dok prisiljavanje zatvorenika da nekoliko sati ostanu u stresnom položaju, stavljanje vreće na glavu zatvorenika za izvesno vreme, izlaganje buci, uskraćivanje sna, uskraćivanje hrane i vode, šibanje kao kazna za kršenje discipline, po shvatanju Suda nedvosmisleno predstavljaju nehumano postupanje.²³

Značajno je i da objektivni uslovi izdržavanja zatvorske kazne ili pritvora mogu da imaju dimenziju ponižavajućeg postupanja ukoliko su za osuđenika nepodnošljivi i sami po sebi predstavljaju vrstu subkazne u direktnoj su suprotnosti sa svrhom kažnjavanja. Nedostatak privatnosti, pretrpanost i nepoštovanje standarda u pogledu veličine prostora po zatvoreniku (7 kvadratnih metara),²⁴ loši higijenski uslovi, nepostojanje ventilacije i prozora, neadekvatna temperatura, i slični u kojima osuđenik boravi duži period, predstavljaju uslove u kojima se razvija „osećanje poniženja i inferiornosti koje vodi padu mentalne i fizičke rezistencije”.²⁵

3.3. Evropska konvencija o sprečavanju mučenja i nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka

Dok Evropska konvencija o ljudskim pravima vrlo široko tretira ovu oblast, Evropska konvencija o sprečavanju mučenja i nehumanih ili

23 P. van Dijk, G. J. H. Hoof, op. cit., str. 288, 296.

24 I Evropski komitet protiv torture u svojim izveštajima naglašava da problem pretrpanih zatvora predstavlja „pošast zatvorskih sistema širom Evrope” i ističe da samo povećanje kapaciteta zatvora ne rešava problem jer se uporedo sa izgradnjom novih zatvora povećava i zatvorska populacija. Važan doprinos održanju zatvorske populacije „na nivou na kome se njom može upravljati” predstavljalo bi pre svega postojanje politike, poželjno je sa strategijom definisanom na evropskom nivou, kojom bi se ograničio ili modifikovao broj osoba koje se šalju u zatvore. Vidi: Opšti izveštaj 7, CPT/Inf (97) 10. Evropski komitet protiv torture, takođe u vezi sa istim problemom, preporučuje zamenu spavaonica velikog kapaciteta manjim prostorijama, uz obezbeđivanje bavljenja osuđenika određenim aktivnostima u toku dana izvan prostorije u kojoj borave. Opšti izveštaj 11, CPT/Inf (2001) 16.

25 Kalashnikov v. Russia (2002) ECHR 47095/99; Peers v Greece (2001), ECHR, 28524/95; vidi: Ljudska prava u Evropi, Pravni bilten, 32/2002, str. 2, 10.

ponižavajućih kazni ili postupaka, potpisana 1987, a stupila na snagu 1989, jeste u celosti usmerena ka licima koja su lišena slobode u cilju zaštite njihovih prava.²⁶ Delikatnost položaja lica lišenih slobode po bilo kom osnovu, posebno u slučaju izvršenja kazne zatvora, zahteva dodatno normativno regulisanje i preciziranje ljudskog prava na slobodu od mučenja i nehumanog i ponižavajućeg kažnjavanja i postupanja. Osnivanjem Evropskog komiteta za sprečavanje torture, ova konvencija razvija poseban mehanizam zaštite, vansudski sistem preventivne prirode zasnovan na posetama, koji je u dosadašnjoj praksi već razradio određene standarde zaštite zatvorenika od torture i nehumanog ili ponižavajućeg postupanja. Standardi Komiteta se odnose na prava osoba koje je pritvorila policija, na sve uslove pod kojim se lica lišena slobode nalaze u zatvorima, na obuku osoblja nadležnog za sprovođenje zakona (policije i zatvorskog osoblja), na uslove pružanja usluga zdravstvene zaštite u zatvorima, na položaj stranih državljana lišenih slobode, na prisilni smeštaj u psihijatrijskim ustanovama, kao i na položaj maloletnika i žena lišenih slobode. Postavljeni standardi predstavljaju smernicu za države potpisnice, oni ukazuju na uočene nepravilnosti i istovremeno podstiču države da ostvaruju postavljene kriterijume.²⁷

Članove Komiteta bira Komitet ministara saveta Evrope apsolutnom većinom glasova, a snaga Komiteta leži u njegovom sastavu jer ga čine profesionalci, nezavisni i nepristrasni eksperti, iz različitih oblasti. Radi obezbeđivanja multidisciplinarnog pristupa dominiraju članovi sa pravničkim obrazovanjem, mada u Komitetu ima i dosta stručnjaka i iz oblasti medicine, kao i iz drugih oblasti kojima se bavi Konvencija. Komitet nema sudsku ulogu, ne čine ga isključivo pravnici, njegove preporuke pravno ne obavezuju konkretne države ugovornice, niti izražava svoje stavove o tumačenju pravnih termina. Komitet ne „presuđuje” u pogledu toga da li je počinjeno kršenje relevantnih međunarodnih standarda i ne daje tumačenje ovih standarda ni globalno, ni u odnosu na konkretne činjenice.²⁸ Aktivnost Komiteta je isključivo preventivne prirode i

26 Ibidem.

27 O tome: R. Morgan, M. Evans, *Combating torture in Europe, the work and standards of the European Committee for Prevention of Torture (CPT)*, Strasbourg, 2001.

28 Praksa Suda za ljudska prava u pogledu čl. 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima za Komitet za prevenciju torture predstavlja značajnu smernicu u radu, ali Komitet se ne izjašnjava o tumačenju i primeni čl. 3. Konvencije. Sa druge strane, standardi koje uspostavlja Komitet jesu precizniji i zahtevniji u odnosu na druge srodne konvencije (zbog čega imaju veći praktični značaj nego UN Standardna minimalna pravila za postupanje sa zatvorenicima ili Evropska zatvorska pravila), pa mogu značajno da doprinesu pravnom tumačenju specifičnih situacija vezanih za zabranu kršenja čl. 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima i tako posredno utiču na praksu Evropskog suda za ljudska prava. O značaju standarda za prevenciju torture u domenu poštovanja i zaštite ljudskih prava i odnosu sa drugim srodnim aktima, više: R. Morgan, M. Evans, *Combating Torture in Europe, The Work and Standards of the European Committee for Prevention of Torture (CPT)*, Strasbourg, 2001, str. 159. i dalje.

posete Komiteta mestima na kojima se nalaze lica lišena slobode imaju za cilj ustanovljavanje činjenica u pogledu njihovog položaja i činjenje eventualnih preporuka u nameri ostvarivanja potpunije i efikasnije zaštite lica lišenih slobode od mučenja i nečovečnih postupanja i kažnjavanja.

Svoju delatnost Komitet obavlja putem poseta, periodičnih, ali i posebnih, *ad hoc*, kada smatra da postoje okolnosti koje ukazuju na takvu potrebu.²⁹

Suštinu Evropske konvencije protiv mučenja predstavlja princip saradnje između Komiteta i nadležnih državnih vlasti. Konvencija obavezuje zemlje potpisnice da Komitetu omoguće neograničen pristup svim mestima u kojima se nalaze osobe lišene slobode, uključujući i pravo na slobodno kretanje unutar tih mesta. Komitet ima pravo da slobodno razgovara sa osobama lišenim slobode bez prisustva drugih lica, kao i sa svim drugim osobama za koje veruje da poseduju relevantne informacije. Nakon obaveštenja o nameravanoj poseti, upućenog vladi države o kojoj se radi, Komitet ima pravo da u svako doba poseti bilo koje mesto na kome se nalaze osobe lišene slobode. Pravo članova Komiteta na pristup informacijama ostvaruje se u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom određene države i u skladu sa profesionalnom etikom. Nadležni državni organi mogu da postave određene uslove za dobijanje traženih podataka, ali ne mogu arbitrarno da zabrane pristup traženim informacijama, niti da Komitetu postave nemoguće uslove koji bi bili jednaki odbijanju. Nakon svake posete Komitet sastavlja izveštaj o stanju utvrđenom prilikom poseta sa odgovarajućim preporukama, uzimajući u obzir sve primedbe koje mu može uputiti država koja je u pitanju.

Informacije prikupljene prilikom posete, izveštaj Komiteta i saveti upućeni strani ugovornici tretiraju se kao dokument poverljive prirode, osim kada konkretna država ne zahteva njihovo javno objavljivanje.³⁰ Nikakvi lični podaci se ne objavljuju bez izričitog pristanka osobe o kojoj se radi. Ukoliko strana ugovornica odbije da saraduje ili da postupi shodno preporukama, Komitet može, odlukom dvotrećinske većine svojih članova, dati izjavu za javnost koja se odnosi na to pitanje. Jednom godišnje Komitet podnosi opšti izveštaj Komitetu ministara, koji se objavljuje u javnosti. Godišnji opšti izveštaji Komiteta potencijalno postaju „vodiči za praksu i stanje u evropskim zatvorima”, zbog čega i njihov uticaj na odluke Evropskog suda za ljudska prava vremenom postaje sve značajniji, čak i u poređenju sa Evropskim zatvorskim pravilima.³¹

29 Vidi: Izveštaj delegacije Evropskog komiteta za prevenciju torture Vladi RS povodom posete od 01. do 11. februara 2011; CPT/Inf(2012)17, kao i odgovor Vlade RS na ovaj izveštaj, CPT/Inf(2012)18.

<http://www.cpt.coe.int/documents/srb/2012-17-inf-eng.htm>; oktobar, 2015;

30 Od početka 1993. godine sve države u kojima je Komitet organizovao posete, tražile su da se izveštaji o tome publikuju. T. Livingstone, T. Owen, op. cit., str. 95.

31 Ibidem.

Većina standarda koje uspostavlja Komitet jeste zahtevnija i preciznija u odnosu na druge srodne konvencije. Kako se u radu Komiteta pojavljuju nove oblasti koje treba štiti od mogućih zloupotreba, set standarda se nadograđuje stvaranjem novih preporuka, čime se od država potpisnica posredno zahteva da razmotre nove zakonodavne, administrativne i organizacione reforme.³² Cilj Evropske konvencije protiv mučenja jeste pomoć državama u unapređivanju zaštite prava lica lišenih slobode, a ne osuda države.

3.4. Evropska zatvorska pravila

S obzirom da ni Evropska konvencija o ljudskim pravima, kao ni Evropska konvencija o sprečavanju mučenja i nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka ne obezbeđuju detaljan sistem pravila za postupanje s osuđenim licima, ova praznina u evropskom sistemu zaštite prava lica lišenih slobode jeste popunjena donošenjem Evropskih zatvorskih pravila, usvojenih od strane Komiteta ministara 1987. godine. U suštini ova pravila predstavljaju reviziju Evropskih standardnih minimalnih pravila usvojenih 1973, koja su nastala kao regionalna adaptacija UN Standardnih minimalnih pravila iz 1955. Ovaj dokument nema legislativni karakter i jedini mehanizam primene koji se odnosi i na Evropska zatvorska pravila jeste aktivnost Evropskog komiteta za saradnju u oblasti izvršenja kazne zatvora, petočlanog tela osnovanog od strane Evropskog komiteta za problem kriminaliteta, koji razmatra periodične (svakih pet godina) nacionalne izveštaje o načinima i problemima implementacije Pravila. Neosporna je važnost Evropskih zatvorskih pravila u razvijanju savremenih standarda u izvršenju kazne zatvora i u unapređivanju evropskog penitencijarnog sistema. Iako je Evropska komisija za ljudska prava zauzela stav da kršenje Evropskih zatvorskih pravila samo po sebi ne predstavlja i kršenje čl. 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima, Evropska zatvorska pravila mogu da budu uzeta u obzir u interpretaciji obaveza država u odnosu na Evropsku konvenciju.

3.5. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

Mada svaka oblast ljudskih prava regulisana Paktom uglavnom ima svoj ekvivalent u kasnije donetoj Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima usvojen od strane Generalne skupštine UN 1966. godine, neke oblasti reguliše šire. Poseban

³² R. Morgan, M. Evans, *Combating torture in Europe: The Work and Standards of European Committee for the Prevention of Torture (CPT)*, Strasbourg, 2001. str. 55 i dalje.

značaj ovog dokumenta u oblasti zaštite ljudskih prava i ljudskog dostojanstva ogleda se u činjenici da Pakt ustanovljava osnovna univerzalna prava, koja se ni u kom slučaju ne mogu uskratiti, pa čak ni „u slučaju kada opstanak nacije ugrozi vanredna javna opasnost” (čl. 4.), onda kada se sva druga prava mogu privremeno suspendovati. U tu grupu ljudskih prava spada i zabrana mučenja i surovog i nehumanog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja. Pakt propisuje (čl. 7) da niko ne sme biti podvrgnut mučenju ili surovom, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, a posebno se ističe da niko ne može biti podvrgnut medicinskim ili naučnim eksperimentima bez svoje slobodne volje. Prema svim licima lišenim slobode postupaće se čovečno i sa poštovanjem, zbog urođenog dostojanstva ljudskog bića (čl. 10).

Drugim rečima, Pakt kao civilizacijsku tekovinu izražava opštu međunarodnu saglasnost o granici koju vlast u odnosu na svoje građane ne sme da prekorači, odnosnu granicu ispod koje se pojedinac u društvu ne sme naći.

Za položaj lica lišenih slobode značajna je odredba kojom se zahteva da se sa svakim licem lišenim slobode postupa humano i sa poštovanjem dostojanstva neodvojivog od čovekove ličnosti, i kojom se kazneni režim definiše kao postupak sa osuđenima čiji je glavni cilj njihovo popravljanje i socijalna rehabilitacija (čl. 10). Okrivljena lica treba da budu odvojena od osuđenih lica, a mladi okrivljeni, odnosno mladi prestupnici, od odraslih. Niko ne može da bude zatvoren samo zato što ne može da ispuni ugovornu obavezu. Sva lica su, bez ikakve diskriminacije, jednaka pred zakonom i pred sudom, a države članice su u obavezi da nacionalnim zakonodavstvom zabrane svaku diskriminaciju i da svima obezbede uspešnu zaštitu posebno u pogledu diskriminacije na osnovu rase, boje, pola, jezika, vere, političkog ili drugog ubeđenja, nacionalnog ili socijalnog porekla, imovnog stanja, rođenja. Pakt ustanovljava Komitet za ljudska prava, a države članice se obavezuju da ovom Komitetu podnose periodične izveštaje o merama nacionalne implementacije prava garantovanih Paktom. Na osnovu podnetog izveštaja, koji se razmatra na nejavnoj sednici za svaku državu članicu posebno, ali i na osnovu alternativnih izvora relevantnih podataka (obzirom na praksu država da svoje stanje prikazuju samo u najboljem svetlu), Komitet sačinjava svoj izveštaj i dostavlja ga državi članici uz primedbe koje smatra celishodnim. Godišnji izveštaj o radu, koji Komitet preko Saveta za ekonomska i socijalna pitanja dostavlja Generalnoj skupštini UN, sadrži generalni komentar relevantnog stanja, bez posebnog razmatranja stanja u konkretnim državama članicama. Smatra se da opštost godišnjih izveštaja i „rad iza zatvorenih vrata” po pitanju pojedinačnih izveštaja, koji karakterišu dosa-

dašnju praksu Komiteta, umanjuju potencijalno veliki, uticaj ovog Komiteta na zakonodavstvo i praksu u oblasti ljudskih prava.³³

3.6. UN Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka

Ova Konvencija je usvojena od strane Generalne skupštine UN 1984, a stupila na snagu 1987. godine i obavezuje sve države članice da preduzimaju delotvorne zakonske, administrativne, sudske i druge mere radi sprečavanja mučenja na čitavoj teritoriji pod njihovom nadležnošću, da akte mučenja normiraju kao krivična dela u nacionalnom krivičnom zakonodavstvu. Tako normirana krivična dela automatski se podrazumevaju u svim ugovorima o ekstradiciji zaključenim između država potpisnica, odnosno, u slučaju nepostojanja ugovora Konvenciju smatraju pravnim osnovom za ekstradiciju. Države potpisnice dužne su da pružaju jedna drugoj najširu pravnu pomoć u relevantnim krivičnim postupcima, kao i da instrukcije i informacije u vezi sa zabranom mučenja uvrste u sastavni deo obuke civilnog ili vojnog osoblja zaduženog za primenu zakona, ili osoblja koje je na bilo koji drugi način uključeno u čuvanje, ispitivanje ili tretman lica lišenih slobode. Konvencija ustanovljava i Komitet protiv torture kao poseban organ za njeno praćenje i primenu. Osnovni metod rada Komiteta jeste razmatranje izveštaja država potpisnica, inicijalnog i periodičnih svake četvrtne godine, u vezi kojih Komitet daje opšte komentare koje smatra umesnim i koje saopštava državi potpisnici.³⁴ Kao i Komitet za ljudska prava, i Komitet protiv torture, osim oficijelnih izveštaja u svom radu koristi i niz alternativnih izvora informacija o relevantnom stanju, a ovlašćen je i da prihvata i individualna saopštenja pojedinaca koji tvrde da su žrtve kršenja odredaba ove Konvencije, kao i saopštenja u „internom prizivu”, odnosno pismeno saopštenje države potpisnice da neka druga država potpisnica ne primenjuje odredbe Konvencije. Komitet podnosi državama članicama i Generalnoj skupštini OUN godišnji izveštaj o aktivnostima preduzetim u cilju primene Konvencije. Za razliku od godišnjeg izveštaja Komiteta za ljudska prava, ovaj izveštaj ima karakter javnog dokumenta i često sadrži vrlo oštre kritičke opaske na račun država koje ne ispunjavaju obaveze nametnute Konvencijom.

33 S. Livingstone, T. Owen, op. cit., str. 99.

34 Opcionim protokolom na ovu Konvenciju usvojenim 2002. godine u okviru Komiteta protiv torture predviđa se i osnivanje posebnog Podkomiteta čiji metod rada podrazumeva redovne periodične posete državama potpisnicama protokola u cilju prevencije torture. Vidi: *Implementation of the Optional protocol to the UN Convention Against Torture. The Establishment and Designation of National Preventive Mechanisms*, The Association for the Prevention of Torture, Geneva, 2003.

3.7. Ostali međunarodni akti i mehanizmi

Prethodno razmatrani akti predstavljaju najznačajnije dokumente u ovoj oblasti, kako u pogledu pravne regulative i postavljenih standarda, tako i u pogledu potencijalnih mogućnosti da lica na izdržavanju kazne zatvora u konkretnom slučaju, nezadovoljna ishodom u nacionalnim okvirima, na internacionalnom nivou ostvare i zaštite svoja prava. Osim navedenih, za definisanje i ostvarivanje međunarodnih pravnih standarda u oblasti izvršenja krivičnih sankcija, mada ne poseduju formalnopravno obavezujući karakter, značajan je i niz dokumenata usvojenih od strane Generalne skupštine UN, među kojim posebno treba imati u vidu:

- Kodeks ponašanja lica odgovornih za primenu zakona (1979),
- Principi medicinske etike koji se primenjuju na ulogu zdravstvenog osoblja, naročito lekara, u zaštiti zatvorenika i lica u pritvoru od torture i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (1982),
- Deklaracija o osnovnim načelima pravde za žrtve zločina i zloupotrebe vlasti (1985.)
- Osnovna načela nezavisnosti pravosuđa (1985),
- Skup minimalnih pravila UN o maloletničkom pravosuđu (1985),
- Skup pravila o zaštiti svih lica podvrgnutih bilo kom obliku pritvora ili zatvora (1988.),
- Pravila o zaštiti maloletnika lišenih slobode (1990).
- Osnovna načela upotrebe sile i vatrenog oružja od strane organa reda i mira (1990),
- Načela zaštite mentalno obolelih lica i poboljšanja psihijatrijske zdravstvene zaštite (1991)
- Načela efikasnog isleđivanja i dokumentovanja mučenja i drugih svirepih, nečovečnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni (Istambulski protokol, 1999).³⁵

35 Vidi: Manual on the Effective Investigation and Documentation of the Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Istambul Protokol, GE. 01-41146-June 2001; Geneva, 2001. U cilju što efikasnijeg dokumentovanja torture, ovaj priručnik određuje minimalne standarde i principe postupanja nadležnih državnih organa. Definisanje osnovnih standarda istraživanja i dokumentovanja torture jeste rezultat trogodišnjeg istraživanja i analize, sprovedenog u Čileu, Kostariki, Danskoj, Francuskoj, Nemačkoj, Indiji, Izraelu, Holandiji, Južnoj Africi, Srilanki, Švajcarskoj, Turskoj, Velikoj Britaniji, Sjedinjenim Američkim Državama i u Okupiranim Palestinskim teritorijama, od strane više od 75 stručnjaka za ljudska prava, forenzičara, psihijataru, psihologa, pravnika, koji predstavljaju 40 relevantnih institucija i organizacija iz 15 zemalja. Takođe: Akcija protiv mučenja. Praktični vodič kroz istambulski protokol za advokate, Redress Trust, Beogradski centar za ljudska prava; http://www.hraction.org/wp-content/uploads/prakticni_vodic_kroz_istanbulski_protokol_za_advokate_u_srbiji.pdf; pristup: oktobar, 2015;

Najznačajnija tela zadužena za implementaciju ljudskih sloboda i prava u oblasti izvršenja krivičnih sankcija, kao što se vidi iz prethodnog izlaganja, jesu Evropski sud za ljudska prava i Evropska komisija za ljudska prava, kao i Evropski komitet za sprečavanje torture, koji deluju pod okriljem Saveta Evrope, zatim Komitet za ljudska prava i Komitet protiv torture, koji deluju u okviru UN.

Ovome treba dodati i to da je Komitet za ljudska prava 1985. ustanovio i Specijalnog izvestioca za torturu. Specijalni izvestilac za torturu ima obavezu da reaguje na sve informacije o aktima torture preduzetim bilo gde u svetu, tako što zahteva hitan izveštaj od države o kojoj se radi, na osnovu koga vladi te države daje odgovarajuće preporuke.³⁶ Relevantne informacije³⁷, nacionalni izveštaji i učinjene preporuke sadržane su u Godišnjem izveštaju specijalnog izvestioca, koji se javno objavljuje.³⁸

*

*

*

Snežana Soković, PhD

*STANDARDS OF EXPERTISE IN THE WORK WITH
CONVICTED PERSONS: PREVENTION OF TORTURE
IN CRIMINAL SANCTIONS EXECUTION*

Summary. *The absolute prohibition of torture, excruciation, inhuman and degrading treatment and punishment presents a basic principle of respect for human rights, but it is also necessary to speak about torture prevention in the context of standards of professional competence of persons who work with convicted persons. It is not disputed that the public and legalized torture is historical category today, but it's no secret the fact that torture persists. Contemporary torture is the job of secret police, the practice of police and support apparatus, and sometimes the practice of employed in penitentiary institu-*

36 Vidi: General Recommendations of the Special Rapporteur on torture, E/CN.4/2003/68, par. 26.

37 Vidi: Monitoring places of detention, a practical guide, Association for the Prevention of Torture, Geneva, 2004.

38 Vidi: Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment of punishment, Juan Ernesto Mendez; A/70/303.

http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/303; pristup: oktobar, 2015.

tions and part of the treatment of medical and other staff in psychiatric institutes. The result of torture are false statements, false accusations of innocent people, but also posing the purpose of imposition and execution of criminal sanctions to be pointless. Contemporary torture devastates institutions and seriously and permanently dehumanizes not only those over whom it is applied, but also those who use it, is hard to prove, and its consequences are permanent and immense. The paper points to the most significant generally accepted international standards of prohibition of torture, excruciation, inhuman treatment and punishment in the process of imprisonment sentence execution and to the importance of these standards for and from aspect of raising the level of professional competence of employees in the area of institutional criminal sanctions execution. It is evident that the establishment and maintenance of a functional and efficient system of torture prevention is not only a general need and the principle of contemporary criminal justice systems, but also the basic standard in everyday work with convicted persons, the assignment which cannot be complete on single basis, but a process that requires constant critical observation of real life of provided normative solutions.

Key words: imprisonment sentence execution, torture, standards, penitentiary institutions, institutional criminal sanctions